

ETIKA V PROJEKTECH RÁMCOVÉHO PROGRAMU HORIZONT 2020

V mnoha podaných návrzích projektů H2020 není etická stránka řešené problematiky dostatečně zpracována. Návrh musí jasně ukázat, že všechny etické prvky práce byly zvažovány a náležitě ošetřeny. Podaný projekt má být „ETHICS READY“, proto je třeba o etice uvažovat již při formulacích jednotlivých částí projektu a opatření pro dodržení etických pravidel zakomponovat do řešené problematiky („ETHICS BY DESIGN“).

Zohlednění etiky ve výzkumných projektech zvyšuje kvalitu výzkumu a zajišťuje, že práce proběhnou v právním rámci. Pamatujte, že pouze etický výzkum je vynikající výzkum! Výzkumníci často chápou etiku jako brzdu vědeckému pokroku a regulaci svobody výzkumu. Mezi hlavní etické zásady ve výzkumu patří úcta k lidské důstojnosti a integritě, soukromí a důvěrnost, minimalizace ohrožení a maximalizace přínosů výzkumu, ochrana životního prostředí pro budoucí generace a zamezení zneužívání výsledků. Samozřejmostí v projektech H2020 je dodržení základních etických pravidel výzkumu: nezkreslovat a nefalšovat výsledky a neprezentovat cizí výsledky jako svoje vlastní (falsification, fabrication, plagiarism) a zamezení dvojího financování.

Již od začátku přípravy projektu uvažujte také o jeho etické stránce. Při formulaci cílů výzkumu, dopadu výsledků a jejich implementaci je třeba věnovat pozornost etickým otázkám a etiku začlenit do metodiky práce. Kromě vědeckých přínosů a dopadů jsou všechny vybrané návrhy posuzovány i odborníky z hlediska etiky a dopadů výsledků na společnost a životní prostředí.

Průvodce „[How to complete your ethics self-assessment](#)“ poskytuje užitečné a dobře strukturované tipy pro téměř všechny situace a pomáhá správně zpracovat všechny etické aspekty připravovaného projektu. Čas investovaný do pečlivého zpracování etické stránky projektu není zbytečný. Etické otázky mohou být buď součástí příslušných pracovních balíčků (jako konkrétní výstup), nebo mohou být shrnuty v samostatném pracovním balíčku. V návrhu projek-

tu (část 5, etika a bezpečnost) je třeba shrnout všechny podrobnosti o etických otázkách předkládaného projektu, včetně posouzení možných rizik. Je vhodné přidat i seznam dokumentů, které k etické problematice do návrhu přikládáte.

Etické oblasti podrobně komentované v průvodci jsou následující:

1. Lidská embrya a plody
2. Lidské bytosti
3. Lidské buňky nebo tkáně
4. Osobní údaje
5. Zvířata
6. Země mimo EU
7. Životní prostředí, zdraví a bezpečnost
8. Dvojití užití
9. Výhradní zaměření na civilní aplikace
10. Potenciální zneužití výsledků výzkumu
11. Další etické otázky - například umělá inteligence, která má již samostatného etického průvodce.

Zpracování etické části projektu v medicíně, ve výzkumu lidských embryí, plodů, buněk, tkání a ve výzkumu na zvířatech (viz kapitoly průvodce 1, 3, 5) přesahuje záměr tohoto letáku. Výzkumníci v těchto oborech mají dobré povědomí o pravidlech etiky v oboru svého zájmu, přesto jim doporučujeme postupovat podle průvodce a konzultovat s etickou komisí organizace, aby splnili etické požadavky včetně doložení odpovídajících dokumentů.

Cílem tohoto letáku je upozornit navrhovatele i z jiných oborů, například technických, ekonomických nebo sociologických, aby si uvědomili, že v návrhu projektu by se měli etikou zabývat, protože její součástí je i práce s různými daty, spolupráce se zeměmi mimo EU, ale třeba i bezpečnost výzkumníků, což obnáší mimo jiné i uvést/doložit oprávnění k danému typu práce, pokud je vyžadováno předpisem.

Součástí návrhu projektu je vyplnění tabulky s dotazy, které upozorní navrhovatele na různé situace výzkumu, vyžadující zohlednění etiky již v popisu metodiky práce. Dále je požadováno podrobnější zpracování v etické části návrhu projektu (část č. 5), ve které:

- Podrobně rozvedete odpovědi na otázky etické tabulky pro případy, které se projektu týkají.
- Popíšete, jak projekt splňuje národní legislativu a etické požadavky země, ve které dotčená část výzkumu probíhá s uvedením konkrétní citace platného zákona.
- Přiložíte kopii stanoviska příslušné etické komise k podávanému projektu u citlivějších témat.
- Uvedete autorizaci/certifikaci k práci, která takové vyjádření vyžaduje (speciální laboratoře, práce s lasery, jedy, zvířaty atd.), pokud nepřikládáte kopii k návrhu, uveďte její číslo a dobu platnosti.
- Doporučujeme do návrhu uvést také kontakt na osobu, která je v organizaci zodpovědná za zacházení s osobními údaji (DPO, data protection officer).
- Pokud je partnerem projektu organizace ze země mimo EU, věnujte pozornost práci s daty, transferu materiálu/vzorků, bezpečí výzkumníků atd.

Dokumenty, které by měly být v návrhu projektu uvedeny:

- Autorizace konkrétních laboratoří a výzkumných/bezpečnostních odborníků, absolvovaná speciální školení (certifikáty) – bezpečnost je součástí etiky.
- Vývozní/dovozní licence pro výzkumné vzorky nebo zboží.

- Při práci s dobrovolníky připojte návrh textu informovaného souhlasu a informačního letáku. Další možnost je v části 5 vysvětlit obsah obou dokumentů s tím, že budou přeloženy do místního jazyka.

Informace, které mají být obsaženy v návrhu:

- Při plánování práce s nebezpečnými látkami je nutné popsat, jak zajistíte bezpečnost pracovníků a všech ostatních zúčastněných. Měla by být připojena příslušná akreditace pracoviště a osob (specialistů).
- Podrobný popis aktivit na ochranu životního prostředí (ukázat, že váš výzkum respektuje biologickou rozmanitost a nezavádí nevratné změny, které ohrožují životní prostředí nebo ekologickou rovnováhu).
- Při plánovaném použití laboratorních zvířat uveďte podrobný popis, jak s nimi budete zacházet (pravidla 3R: replacement, reduction and refinement – nahrazení, snížení a zdokonalení používání zvířat).
- Podrobnosti o výběru dobrovolníků a jejich charakterizace.
- Charakter osobních nebo jakýchkoli potenciálně citlivých údajů a podrobné informace o tom, jak budou zpracovány během projektu a po něm v souladu s GDPR. V případě účasti organizace z nečlenské země EU v projektu věnujte pozornost otázkám přístupu k osobním a citlivým údajům.
- Poskytněte informace o zdroji a vlastnictví dat získaných mimo váš projekt, včetně veřejně dostupných údajů. Prokažte povolení k jejich použití, nezapomeňte na sekundárně použitá data.
- Zpracujte posouzení rizik aktivit, které mohou mít negativní dopady na lidi nebo životní prostředí.
- Vysvětlete, jak budou výzkumníci v laboratorních a terénních experimentech zabezpečeni (bezpečnostní opatření, školení, pojištění atd.).
- Vysvětlete opatření proti případnému riziku zneužití výsledů.

Pro detailní informace kontaktujte:

Ing. Evu Hillerovou
e-mail: hillerova@tc.cz

Ve Struhách 27
160 00 Praha 6

